

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

І. В. АРТИМОНОВА
кандидат економічних наук,
Білоцерківський національний аграрний університет

Запропоновано концепцію дослідження системи продовольчої безпеки та визначено структуру інструментарію його проведення. Сформовано алгоритм аналізу та оцінки інформаційної бази дослідження системи продовольчої безпеки. Визначено та обґрунтовано перспективні напрями забезпечення продовольчої безпеки країни.

Постановка проблеми. Особливості формування системи продовольчої безпеки України на сучасному етапі полягають у застосуванні дієвої методології розвитку продовольчої безпеки країни. Проблема створення методології маркетингового дослідження для формування аналітичної бази прийняття раціональних рішень у сфері продовольчої безпеки пов'язана з визначенням організаційно-економічних напрямів її забезпечення, які сприятимуть вирішенню завдання щодо формування механізмів стійкого розвитку галузей продовольчого забезпечення населення. Маркетингові дослідження, виконуючи функцію інформаційно-аналітичної бази, виступають дієвим інструментом механізму прийняття раціональних управлінських рішень суб'єктів, які формують систему продовольчої безпеки.

В узагальненому вигляді структуризація проблеми забезпечення продовольчої безпеки логічно визначена: ієрархічною співвідпорядкованістю цілей і завдань, принципами наукових підходів формування її вирішення; складом сукупності визначальних параметрів і показників оцінки стану і ступеня вирішення проблеми; системою факторів прямого і непрямого впливу; систематизацією процесу збору та обробки інформації, необхідністю створення банку даних, моделей аналізу і методів визначення рівня критеріальних значень; послідовністю організації безпосереднього дослідження і моніторингу досліджуваних об'єктів; системою механізмів розвитку та методів регулювання економічних процесів у рамках досліджуваної системи; методикою прийняття управлінських рішень; сукупністю організаційно-економічних механізмів забезпечення продовольчої безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питання продовольчої безпеки постійно перебувають у центрі уваги науковців. Суттєвий вклад до аналізу загальних проблем продовольчої безпеки і стабілізації агропродовольчого сектору внесли дослідження таких учених, як П.П. Борщевський, В.М. Гейць, Л.В. Дейнеко, М.В. Калінчик, А.С. Лисецький, І.І. Лукінов, О.І. Павлов, П.Т. Саблук, В.М. Трегобчук, М.А. Хвесик, О.М. Царенко, В.О. Шамрай, О.М. Шпичак та ін. Проте питання продовольчої безпеки не можна вважати вичерпаними, їх потрібно продовжувати вивчати та аналізувати.

Мета статті – запропонувати концепцію дослідження системи продовольчої безпеки, що зумовить підвищення її рівня та сформувані механізми розвитку системи продовольчого забезпечення, що сприятимуть нейтралізації негативних наслідків кризових явищ в агропродовольчій сфері країни.

Матеріали та методика досліджень. За теоретичну і методологічну базу наукового дослідження слугували праці вітчизняних і зарубіжних науковців щодо забезпечення

продовольчої безпеки. У процесі дослідження використовувалися монографічний, діалектичний, абстрактно-логічний методи, а також узагальнення і порівняння.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах продовольча безпека є основою соціально-економічного розвитку, важливим елементом економічної і національної безпеки держави. Варто зазначити, що лише в системі забезпечення продовольчої безпеки створюються умови і формуються механізми протидії економічним загрозам, розвитку відтворювальних процесів у сільському господарстві, як бази виробництва і підвищення рівня самозабезпечення регіонів продовольством. Це зумовлено тим, що на даний час продовольча безпека набула глобального характеру. Виходячи з кризової ситуації, що склалася в аграрній сфері з усіма властивими ознаками загроз продовольчій безпеці, посилення залежності країни від імпорту продовольства, державними органами повинна постійно проводитися робота щодо забезпечення продовольчої безпеки. Проте, як свідчить практика, досі відсутня концепція розвитку національного аграрного виробництва на перспективу та обґрунтоване методичне й аналітичне забезпечення діяльності державних органів у системі продовольчої безпеки [1, 2]. Очевидно, що структуризація проблеми забезпечення продовольчої безпеки виступає передумовою для вибору методичних підходів її реалізації. Під структуризацією проблеми слід розуміти процес систематизації взаємозалежних та взаємозумовлених її елементів, розвиток яких визначає напрями її вирішення. Це дозволило розробити концепцію дослідження системи продовольчої безпеки, структуру інструментарію його проведення (рис. 1).

Вважаємо, що під концепцією формування інформаційної бази дослідження системи продовольчої безпеки слід розуміти детальне визначення змісту проблеми дослідження, загальну поставлену ціль у межах конкретного напрямку дослідження. На даному етапі ставляться цілі та вивчається проблематика дослідження, формується гіпотеза.

Проблема дослідження являє собою складне завдання, яке не отримало свого вирішення. Зрозуміло, що проблема виникає й тоді, коли досягнуті наукові результати не повністю реалізовані внаслідок наявних недосліджених явищ або процесів. Центральною ланкою проблеми продовольчої безпеки виступає підвищення платоспроможності та рівня життя населення, створення умов для економічної доступності якісних продуктів харчування для всіх категорій населення [3; 4].

Зауважимо, що навіть в умовах високої насиченості ринку продовольчих товарів, коли споживачеві пропонується широкий асортимент імпоротної та вітчизняної продовольчої продукції, розвинена торговельна мережа і різноманітні методи продажів, – проблема продовольчої безпеки країни та її регіонів залишається не вирішеною. Значна питома вага продуктів низької якості; відсутня система контролю якості як у сфері виробництва, так і в сферах товароруку й торгівлі продовольчими товарами; для багатьох верств населення недоступні високобілкові продукти для регулярного споживання у зв'язку з високою їх вартістю; нарікання викликає система харчування організацій соціальної сфери [3; 5]. Підприємства галузей продовольчого забезпечення не мають достатнього рівня конкурентних переваг, відповідно не мають ресурсів для використання сучасних дієвих та ефективних методів конкурентної боротьби за нові ринки, формування високоєфективних інтегрованих маркетингових збутових систем.

Концептуальний підхід до забезпечення продовольчої безпеки передбачає: утвердження незалежності держави й захист інтересів національних товаровиробників; захищеність і забезпечення продовольчих потреб усіх громадян; збереження, примноження і розвиток потенціалу аграрно-промислового виробництва з метою оптимізації його експорту та запобігання небажаному імпорту, усунення залежності від зовнішніх продовольчих ринків і формування високорозвиненого вітчизняного ринку якісних продовольчих товарів, що потребує удосконалення економіко-організаційного механізму формування попиту та стимулювання збуту.

Рис. 1. Концепція дослідження системи продовольчої безпеки
Джерело: розробка автора.

Етапи організації маркетингового дослідження в контексті проблем продовольчої безпеки необхідно розглядати як алгоритм формування інформаційної бази, послідовність виконання певних видів робіт, які можна представити нижченаведеними схемами (рис. 2, 3).

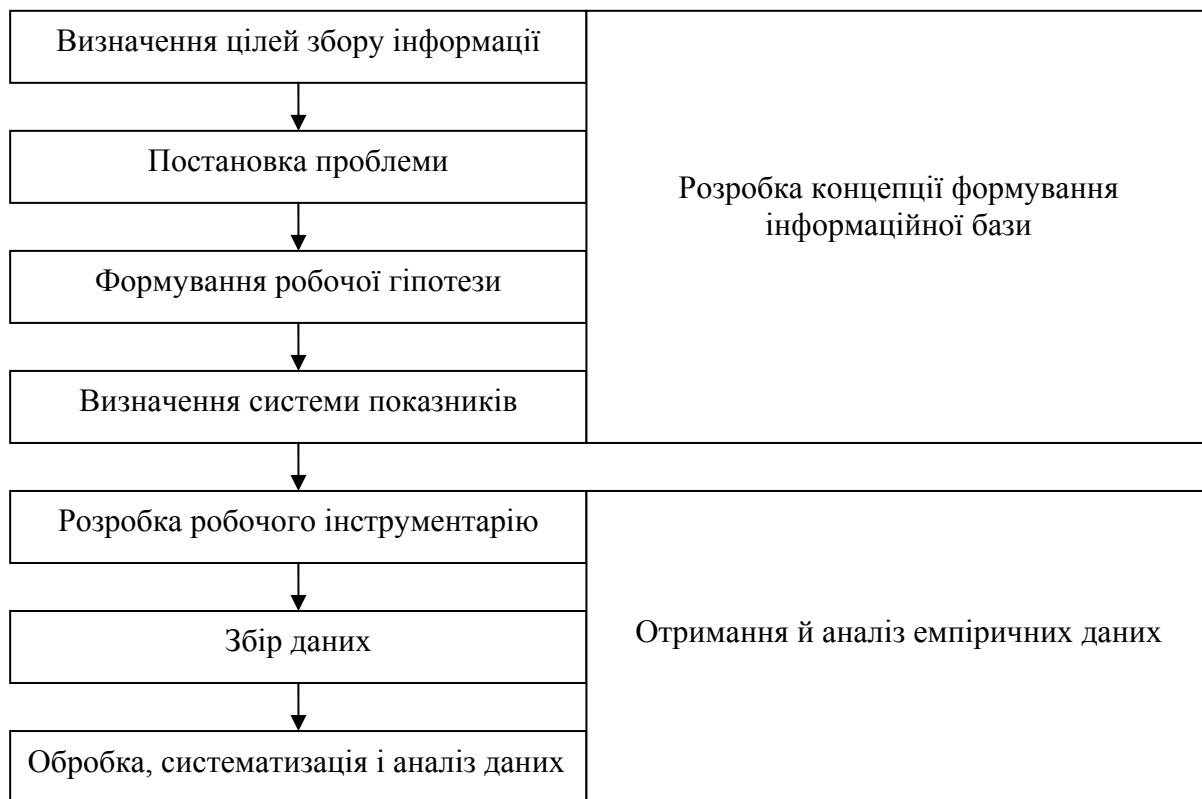

Рис. 2. **Схема формування інформаційної бази**
Джерело: розробка автора.

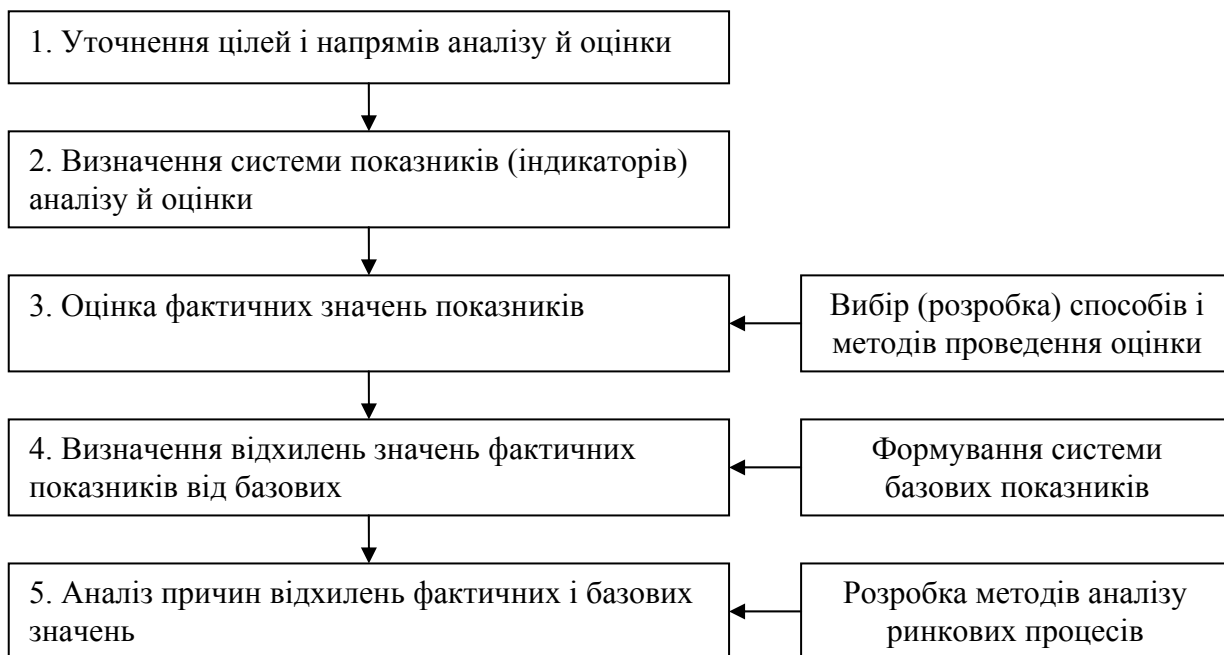

Рис. 3. **Схема аналізу та оцінки інформаційної бази**
Джерело: розробка автора.

Крім того, слід враховувати, що до сфери забезпечення продовольчої безпеки належить: оптимізація співвідношення між продукцією власного виробництва та імпортною; розвиток підприємств з переробки сільськогосподарської сировини і торгівлі продовольством; формування доступних основній масі населення цін на продовольство [6].

Висновки. Грунтуючись на результатах дослідження, можна стверджувати, що продовольча безпека держави визначається виробничо-продуктивною стійкістю аграрно-промислового виробництва, його здатністю забезпечити населення продуктами харчування за науково обґрунтованими нормами споживання, вчасно реагувати на зміни кон'юнктури продовольчого ринку, створити необхідні перехідні запаси продовольства й обмежити імпорту експансію продовольчих товарів, виробляти які у необхідних обсягах можуть вітчизняні товаровиробники. Отже, сфера забезпечення продовольчої безпеки охоплює весь агропромисловий комплекс країни. Оскільки продовольчі ресурси формуються у сфері агропромислового виробництва, то агропромисловий комплекс, забезпечуючи населення продовольством, виступає гарантом соціально-економічної стабільності суспільства, економічної безпеки і політичної незалежності держави.

Вважаємо, що в сучасних умовах пріоритетними напрямками при вирішенні багатоаспектної проблеми забезпечення рівня продовольчої безпеки повинні стати: забезпечення стабільно високих темпів розвитку галузей системи продовольчої безпеки, гармонізація умов їх діяльності в галузевій і територіальній диференціації, розвиток конкурентних переваг за допомогою технологічного оновлення виробництва, адаптивність до мінливих потреб споживачів та формування широкого асортименту продовольчої продукції, вдосконалення економічної, комерційної, соціальної та інших видів діяльності суб'єктів господарювання на основі маркетингового підходу. Встановлено, що маркетинговий підхід до проблем системи продовольчого забезпечення полягає в орієнтації на споживача, прогнозуванні майбутніх параметрів конкурентоспроможності, як елементів даної системи, так і товарів – результатів її функціонування. Повноцінне задоволення потреби в продовольстві в умовах непередбачуваності ринкової ситуації, диференціація споживчих вимог зумовлюють для суб'єктів системи продовольчого забезпечення необхідність аналізу потреби, здійснення сегментації ринку для диференціювання запитів споживачів, аналіз конкурентоспроможності й життєвого циклу продукції, оцінки стану конкурентного середовища та рівня конкурентних переваг.

Список літератури

1. Дем'яненко М. Я. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва / М. Я. Дем'яненко, В. М. Алексійчук. – К. : ІАЕ УААН, 2002. – С. 419–427.
2. Береговий К. В. Принципи формування продовольчої безпеки України / К. В. Береговий // Економіка АПК. – 2014. – № 5. – С. 109–114.
3. Шпичак О. М. Проблеми ємності внутрішнього споживчого ринку сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні в контексті купівельної спроможності населення / О. М. Шпичак // Економіка АПК. – 2013. – № 6. – С. 5–13.
4. Саблук П. Т. Глобалізація і продовольство: монографія / П. Т. Саблук, О. Г. Білорус, В. І. Власов. – К. : ННЦ-ІАЕ УААН, 2008. – 632 с.
5. Березін О. В. Взаємозв'язок соціально-економічної та продовольчої безпеки у формуванні відносин підприємств АПК / О. В. Березін, Л. М. Березіна // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 107–112.
6. Павлов О. І. Агропродовольча сфера України як об'єкт національної безпеки / О. І. Павлов // Економіка АПК. – 2014. – № 2. – С. 97–103.

Концептуальные подходы к исследованию системы продовольственной безопасности

И.В. Артимонова

Предложена концепция исследования системы продовольственной безопасности и определена структура инструментария его проведения. Сформирован алгоритм анализа и оценки информационной базы исследования системы продовольственной безопасности. Определены и обоснованы перспективные направления обеспечения продовольственной безопасности страны.

Conceptual approaches to the study of food security

I. Artimonova

The concept of research of food security system is proposed, and the structure of its tools is determined. The algorithm of analysis and estimation of information database system research food security is formed. Promising areas for providing of food security is determined and reasonable.